

УДК 343.35

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.56>

**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН
ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ, РЕГІОНАЛЬНОЇ НАЛЕЖНОСТІ,
РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ, ІНВАЛІДНОСТІ, СТАТІ
ТА ЗА ІНШИМИ ОЗНАКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Шармар О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-9123-8668>*

Шармар О.М. Особливості кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності, статі та за іншими ознаками в умовах воєнного стану.

У статті висвітлюються особливості кримінальної відповідальності розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, прямого чи непрямого обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Акцентовано увагу на аналізі законодавчих змін, які стосуються кримінально-правового регулювання відносин, які виникли у зв'язку із введенням воєнного стану на території України внаслідок збройної агресії російської федерації 24 лютого 2022 року. Розкрито зміст новел, які стосуються розпалювання регіональної ворожнечі та ненависті. Розглянуто положення законопроектів, які розкривають поняття регіону на законодавчому рівні та його узгодження з адміністративно-територіальним устроєм, закріпленого Конституцією України. Для формальної визначеності розуміння розпалювання регіональної ворожнечі пропонується уточнення поняття регіону в законі. Проаналізовано проблемні питання застосування положень ст. 161 Кримінального кодексу України, в тому числі з урахуванням умов воєнного стану, слідчими та судовими органами. Констатовано, що якщо умисні дії спрямовані на розпалювання національної, релігійної ворожнечі, ненависті містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської

федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, їх необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 та 436² Кримінального кодексу України. Зосереджено увагу на особливостях кваліфікації дій, передбачених ст. 161 Кримінального кодексу України, які спричинили тяжкі наслідками.

Ключові слова: розпалювання національної, регіональної, расової, релігійної ворожнечі, ненависть, приниження, національної честь, гідність, обмеження прав, прями чи непрямі привілеї громадян, обман, насильство.

Sharmar O.M. Peculiarities of criminal liability for violation of the equality of citizens based on their race, nationality, region, religious beliefs, disability, gender and other grounds under martial law.

The article highlights the peculiarities of qualification of incitement to national, regional, racial or religious hatred and enmity, humiliation of national honor and dignity, or insulting the feelings of citizens in connection with their religious beliefs, direct or indirect restriction of rights or establishment of direct or indirect privileges of citizens on the basis of race, skin color, political, religious and other beliefs, gender, disability, ethnic and social origin, property status, place of residence, language or other characteristics. The article focuses on the analysis of legislative changes relating to the criminal law regulation of relations arising in connection with the imposition of martial law on the territory of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation on February 24, 2022. The content of the novels related to incitement to regional enmity and hatred is revealed. The provisions of the draft laws on the expediency of a clearer regulation of the concept of region at the legislative level and its harmonization with the administrative-territorial structure enshrined in the Constitution of Ukraine

are considered. For the sake of formal clarity of the understanding of incitement to regional hatred, the author proposes to clarify the concept of region in the law. The author analyzes the problematic issues of application of the provisions of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine, including with due regard for the conditions of martial law, by investigative and judicial authorities. It is stated that if intentional actions aimed at inciting national, religious hatred, hatred contain justification, recognition as lawful, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in 2014, including by presenting the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine as an internal civil conflict, justification, recognition as lawful, denial of the temporary occupation of part of the territory of Ukraine, they should be qualified under the combination of Articles 161 and 436-2 of the Criminal Code of Ukraine. The author focuses on the peculiarities of qualification of actions under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine which entailed grave consequences.

Keywords: incitement of national, regional, racial, religious hatred, hatred, humiliation, national honor, dignity, restriction of rights, direct or indirect privileges of citizens, deception, violence.

Постановка проблеми В умовах агресії РФ поширеними стали випадки розпалювання національної, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинене як громадянами України, іноземцями так і представниками Російської православної Церкви (далі – РПЦ) та її частини Української православної церкви (далі – УПЦ). Ще у 2020 р. Голова Служби Зовнішньої розвідки України Валерій Кондратюк заявив, що спецслужби Росії впливають на дестабілізацію України через РПЦ [1]. Підтвердженням цього є пред'явлені СБУ підозри та винесені судами обвинувальні вирoki священнослужителям РПЦ зокрема за ст.161 КК України. У 2022 році СБУ розпочала комплексні контррозвідувальні та безпекові заходи (понад 40) у церковному середовищі УПЦ, які відбувалися для припинення деструктивної діяльності проросійськи налаштованого духовенства. У результаті заходів, проведених СБУ, розпочато 61 кримінальне провадження стосовно 61 священнослужителя [2]. Безумовним забезпеченням успішного процесу притягнення винних до кримінальної відповідальності є правильне тлумачення і застосування положень ст. 161 КК. У зв'язку з цим вважаю за необхідне проаналізувати особливості кваліфікації цього складу злочину, новели чинного законодавства, судову практику.

Стан опрацювання. Науковою розробкою цієї проблематики займалися такі дослідники: Л.В. Дорш, Д.І. Масол, Т.А. Пазинич, А.В. Савченко, Т.І. Созанський, Н.В. Уварова, М.І. Хавронюк та ін. Однак серед науковців та вчених-прак-

тиків відсутня єдність розуміння щодо особливостей кваліфікації цього складу кримінального правопорушення.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності, статі та за іншими ознаками в умовах воєнного стану, передбаченого ст. 161 КК України.

Виклад основного матеріалу. Основним безпосереднім об'єктом злочину є рівність громадян у їх конституційних правах та рівність їх перед законом. Факультативним додатковим об'єктом можуть бути честь і гідність особи, її життя, здоров'я, національна безпека, власність, законна діяльність службових осіб. Потерпілим від злочину є громадянин України, іноземець або особа без громадянства.

Об'єктивна сторона злочину виражається у вчиненні будь-якої альтернативної дії: 1) спрямованої на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності; 2) яка полягає в образі почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями; 3) яка проявляється в прямому чи непрямому обмеженні прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; 4) щодо встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками.

Діями, спрямованими на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності потрібно вважати будь-які дії (публічні виступи, розповсюдження матеріалів в засобах масової комунікації, тощо), які вчиняються з метою поширення серед окремих груп населення настроїв неприязні, ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій для того, щоб викликати у багатьох осіб такі ж почуття і ставлення до таких груп, їх способу життя, культури, звичаїв, релігії, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими. Це можуть бути: публічні підбурювання до вигнання за межі України або переселення в інші її регіони представників відповідних етнічних чи расових груп чи груп, які компактно проживають в окремому регіоні, розповсюдження матеріалів із завідомо неправдивими відомостями (фейками) щодо таких груп, пропаганда расової, регіональної, національної, релігійної винятковості або нетерпимості, наруга над історичними та культурними пам'ятками чи іншими цінностями, їх знищення або пошкодження тощо. Дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної,

расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності поєднані із виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії РФ проти України, глорифікацією її учасників, необхідно додатково кваліфікувати за ст. 436² КК [3].

Наприклад, за матеріалами СБУ повідомлено про підозру особам, які розпалювали національну ворожнечу та принижували гідність України. Особи чоловічої статі підтримували війну, яку росія здійснює проти України, а також нівелювали державність країни та пам'ять героїв українського народу. Було встановлено, що на своїх сторінках в соцмережах вони поширювали дописи, в яких здійснювали розпалювання національної ненависті. Приниження гідності української нації та її історичного минулого – були основними темами для дискусій в коментарях. Також зловмисники систематично розміщували пости з критикою українців, які підтримують ідею незалежності України від росії. Особам було повідомлено про підозру у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 161 КК, а саме розпалювання національної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності [4]. Така кваліфікація дій зазначених осіб працівниками СБУ є неповною, вважаємо, що дії винних необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 та 436² КК [5, с.164].

Відповідно до примітки ст. 161 КК під регіональною належністю слід розуміти належність особи за народженням чи проживанням до регіону – частини території України або території компактного розселення українців за межами території України, - що відрізняється від інших територій за низкою історичних, географічних, мовних та інших ознак. Необхідно зазначити, що формулювання регіональна належність з'явилася в ст. 161 КК України 03.03.2022 р. Для з'ясування суті цього поняття необхідно зазначити, що згідно зі ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: АРК, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Теоретично ці територіальні одиниці розрізняються за трьома підставами: 1) за географічними ознаками вони поділяються на регіони (АРК, області, райони, міста-регіони Київ і Севастополь) та населені пункти (міста, селища, села); 2) за своїм статусом – на: адміністративно-територіальні одиниці (області, райони), самоврядні територіальні одиниці – територіальні громади (міські, селищні, сільські). Крім того, АРК має особливий статус територіальної автономії, а райони в містах характеризуються ознаками як адміністративно-територіальних, так і самоврядних одиниць; 3) за місцем у системі адміністративно-територіального устрою України – на територіальні одиниці первинного рівня (міські, селищні і сільські територіальні громади), середнього рівня (райони) і вищого рівня (АРК, області, міста Київ і

Севастополь). Станом на тепер в Україні відсутній закон, який чітко регламентує поняття й елементи адміністративно-територіального устрою, тому існує необхідність законодавчого регулювання питань адміністративно-територіального устрою, адже відповідно до ст. 92 Конституції України виключно законами визначається «територіальний устрій України» [6].

У цьому аспекті доцільно зауважити, що 28 січня 2021 р. було зареєстровано проєкт Закону України № 4664 «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України» [7]. Його метою є законодавче визначення основних засад адміністративно-територіального устрою України, порядку утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць та вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України. Згідно з цим документом адміністративно-територіальні одиниці є регіонального, субрегіонального, базового та допоміжного рівня. Відповідно до ст. 5 цього проєкту адміністративно-територіальними одиницями визнаються одиниці: 1) регіонального рівня – АРК та області; 2) субрегіонального рівня – райони в АРК та в областях; 3) базового рівня – міста, селища, села; 4) допоміжного рівня – райони в містах. У проєкті не зазначено до якого рівня відносяться територіальні громади. Враховуючи той факт, що текст проєкт Закону не ухвалено як закон, вважаємо за необхідне керуватися положення законів України.

Згідно з п. 7 ст. 1 Закону України «Про засади державної регіональної політики» передбачено, що регіон – це територія АРК, області, міст Києва та Севастополя. Зміст цього визначення свідчить, що окремого елемента такого як район в понятті регіон (законодавче визначення субрегіонального рівня відсутнє) законодавець не виокремлює на рівні адміністративно-територіальної одиниці. У зв'язку з цим виникає питання, якщо відбувається розпалювання ворожнечі між кількома районами, територіальними громадами (однієї області, різних областей) чи необхідно такі дії кваліфікувати як розпалювання регіональної ворожнечі та ненависті? Це свідчить, що поняття регіональної належності, регіону потребує уточнення і своєю чергою його формальна визначеність зможе забезпечити правильну кваліфікацію.

Для вирішення цієї проблеми необхідно в поняття регіон включити елемент району і внести зміни в п. 7 ст. 1 Закон України «Про засади державної регіональної політики» або на законодавчому рівні закріпити кілька рівнів (регіональний, субрегіональний рівень), які охоплюють відповідні адміністративно територіальні одиниці так як це запропоновано в проєкті Закону України № 4664 «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України». Такий підхід дозволить уточнити зміст примітки

ст. 161 КК України шляхом доповнення положенням, яке міститиме посилання на закон що містить чітке поняття регіону, субрегіону і забезпечить формальну визначеність розуміння поняття регіону (регіональної належності).

Образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями полягає у скривдженні, приниженні гідності та інших почуттів представників окремих релігійних конфесій, церков, груп тощо або глумління над такими, що належать їм, місцями богослужінь чи релігійних зібрань, місцями паломництва, шанованими у тій чи іншій релігії.

З цього приводу доцільно навести наступний приклад судової практики. Так, 4 липня 2017 р. Особа-1 та Особа-3, перебували на вул. Б. Хмельницького в м. Калуш де проводили проповідування вчень Біблії та безоплатного розповсюдження релігійної літератури «Свідки Єгови», яка знаходилась на спеціально пристосованому дерев'яному стенді. Того ж дня, близько 13 год 30 хв. Особа-2, знаючи про приналежність вищевказаних осіб до релігійної громади «Свідки Єгови», діючи умисно, з метою образи почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, підійшов до них та висловлюючи в бік останніх образливі слова, схопив дерев'яний стенд, на якому була розміщена релігійна література та, застосовуючи до Особи-4 фізичне насильство, завдав удар стендом в ліву гомілку, чим спричинив потерпілому тілесні ушкодження у вигляді садна та синця в ділянці лівої гомілки, які згідно висновку експерта відносяться до легких тілесних ушкоджень. Особа-1 було засуджено за ч. 2 ст. 161 КК [8].

Пряме чи непряме обмеження прав громадян може стосуватися будь-яких прав громадян, які закріплені Конституцією та Законами України, яке повністю або частково унеможливає їх реалізацію. Пряме обмеження – це дія, яка має відкритий прояв дискримінації прав громадянина за вказаними ознаками. Непряме обмеження прав передбачає обмеження прав громадян у завуальованих формах, які приховують ставлення до громадян за ознаками передбаченими в ч. 1 ст. 161 КК. М. І. Хавронюк вважає, якщо обмеження прав громадян за вказаними ознаками полягало у перешкоджанні здійсненню виборчого права чи права брати участь у референдумі, порушенні недоторканності житла, порушенні таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, грубому порушенні права на працю, освіту, безоплатну медичну допомогу, то вчинене за наявності для того підстав слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 161 та статтями 157 – 160, 162, 163, 172, 175, 183, 184 КК [9, с. 515]. Водночас існують випадки, коли суд обмеження прав громадян, наприклад незаконне звільнення

працівника з особистих мотивів не кваліфікує за сукупністю статей 161 КК і 172 КК, а лише за ч. 2 ст. 161 КК.

Наприклад, судом було з'ясовано, що Особи-1 обираючи відповідно до наведених вимог ч. 3 ст. 149 КЗпП України вид дисциплінарного стягнення стосовно Особи-2, Особи-1 не врахувала ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну нею шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника. Натомість, керуючись виключно особистою неприязню до Особи-2 і бажанням у протиправний спосіб усунути її від служби в органах місцевого самоврядування в якості помсти за її незгоду змінити свої політичні уподобання і світоглядну позицію, як Особа-1 цього раніше вимагала, розуміючи, що законні підстави для звільнення Особи-2 з роботи, визначені статтями 40, 41 КЗпП України, відсутні, вона без законних на те підстав та об'єктивних передумов для цього застосувала до Особи-2 дисциплінарне стягнення у виді звільнення. Таким чином, Особу-1 було обвинувачено у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 161 КК, тобто непряме обмеження конституційного права особи на працю та подальшому незаконному звільненні з роботи за ознакою її політичних та інших, зокрема світоглядних переконань, вчинене службовою особою [10].

Встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян – це надання громадянам певної національності, політичних чи релігійних переконань, майнового стану, статі вигод чи переваг у реалізації законних прав. Про дискримінацію за ознакою регіональної належності в диспозиції статті не зазначено, що не узгоджується із назвою статті та приміткою до неї. Злочин є закінченим з моменту вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 161 КК.

Вчинення будь-якого іншого злочину, поєданого із порушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, регіональної, національної належності або ставлення до релігії, потребує кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень. Наприклад, посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, поєдане з розпалюванням расової, регіональної, національної ворожнечі або з дискримінацією громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних переконань, за мовними ознаками необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 110 КК і 161 КК. Якщо злочин, який вчинено на ґрунті расової, національної ворожнечі або розбрату його необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 110 КК, ч. 2 ст. 115 КК, ч. 2 ст. 121 КК, ч. 2 ст. 122 КК, ч. 2 ст. 126 КК, ч. 2 ст. 127 КК, ч. 2 ст. 129 КК та (або) за ст. 161 КК, враховуючи ознаки об'єктивної сторони складу злочину та тяжкість вчиненого злочину відповідно до санкції статті КК. У ч. 2 ст. 110 КК, ч. 2 ст. 115 КК, ч. 2

ст. 121 КК, ч. 2 ст. 122 КК, ч. 2 ст. 126 КК, ч. 2 ст. 127 КК, ч. 2 ст. 129 КК законодавець не передбачає розпалювання регіональної ворожнечі.

Суб'єкт злочину загальний.

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини та мотивом розпалити національну, регіональну, расову чи релігійну ворожнечу в країні, її регіоні чи районі або принизити національну честь і гідність представників національних груп. Ставлення винного до тяжких наслідків (ч. 3 ст. 161 КК) має необережну форму вини.

Кваліфікованими ознаками злочину (ч. 2 ст. 161 КК) є дії, зазначені у ч. 1 ст. 161 КК: 1) поєднані з насильством, обманом чи погрозами; 2) вчинені службовою особою.

Насильством в ч. 2 ст. 161 КК вважається фізичне насильство, а саме: нанесення удару, заподіяння побоїв, легкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, тощо. Аналізуючи об'єктивну сторону складу злочину в ч. 2 ст. 161 КК, а саме «дії, поєднані з насильством» виникає запитання, які форми психічного та фізичного насильства охоплюються цим поняттям? У судовій практиці є позиція, що у разі заподіяння потерпілому насильства у вигляді легкого тілесного ушкодження, дії винного кваліфікуються за ч. 2 ст. 161 КК.

Наприклад, підсудний 21 травня 2012 р. близько 15 год., достовірно знаючи, що особи, які здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту, є членами релігійної організації «Свідки Єгови», з метою образи почуттів вказаних громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями та перешкоджання їх релігійній діяльності вчинив з ними сварку, в ході якої висловлюючись в бік потерпілих в образливій формі, вимагав припинити здійснення релігійної діяльності. На намагання уникнути конфліктної ситуації особа, яка розвернулась та пішла у зворотний бік, застосував щодо неї фізичне насильство. Як наслідок, двом особам було завдано легких тілесних ушкоджень. Винного було засуджено за ч. 2 ст. 161 КК [11]. У зв'язку з цим виникає питання чи охоплюються поняттям насильство в ч. 2 ст. 161 КК заподіяння потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи вимагає додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 122 КК, яка також містить мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості, однак не містить такої кваліфікуючої ознаки як порушення рівноправності громадян залежно від регіональної належності. Аналізуючи за змістом санкції ч. 2 ст. 161 КК та ч. 2 ст. 122 КК, враховуючи той факт, що санкція ч. 2 ст. 161 КК за максимальною межею основного виду покарання є не менш суворою ніж санкція ч. 2 ст. 122 КК, заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження охоплюється поняттям насильство і додаткової кваліфікації не потребує [12].

Психічне насильство полягає у здійсненні погроз у формі залякування спричинення фізичної, матеріальної шкоди чи розголосити відомості, які винний бажає зберегти в таємниці, тощо. У цих випадках висловлена погроза охоплюється ознаками ч. 2 ст. 161 КК і додаткової кваліфікації за ст. 129 КК чи ст. 195 КК не потребує.

Обман виражається у повідомленні потерпілому завідомо неправдивих відомостей або у свідомому приховуванні певних подій чи обставин з метою створити неправильне уявлення про них.

Вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 161 КК службовою особою означає, що між можливостями, які використала службова особа, виходячи із свого службового становища, наприклад, владні функції, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські, тощо, і фактом розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті має місце причинний зв'язок. Щодо вчинення цього злочину службовою особою, свідчить наступний приклад. Особа-2 будучи директором приватного підприємства «Редакція газети «Чортківський вісник», протягом 2018 р., перебуваючи на робочому місці в приватному підприємстві за допомогою службового персонального комп'ютера надрукувала в електронному варіанті зміст статті під назвою «Жиди чи євреї», в якій згідно висновку експерта містяться фрагменти, зміст яких є образливим для єврейського народу та містить мовні ознаки розпалювання почуттів нетерпимості та ворожнечі між українською та єврейською спільнотами на ґрунті національної належності та ідеологічних переконань. Із метою розповсюдження цих матеріалів 1 лютого 2018 р. замовила тираж в кількості 1000 примірників, в якій містилась стаття під назвою «Жиди чи євреї». 2 лютого 2018 р. розповсюдила через «Укрпошту», в кількості 168 примірників, в якій містилась стаття підназвою «Жиди чи євреї», розраховуючи нашвидке розповсюдження явкладеної інформації досягнення мети приниження євреїв як нації, виклик почуттів ворожнечі та ненависті до представників єврейської національності та їх віросповідання. За вчинення цих дій Особу-1 було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 161 КК України, – умисні дії, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі та ненависті, вчиненого службовою особою [13].

Особливо кваліфікованими ознаками злочину (ч. 3 ст. 161 КК) є дії, передбачені частинами 1 або 2 ст. 161 КК, які: 1) вчинені організованою групою; 2) спричинили тяжкі наслідки. Поняття організованої групи див. ч. 3 ст. 28 КК. Під тяжкими наслідками слід розуміти загибель однієї людини чи кількох людей, заподіяння одному, двом чи більше потерпілим необережного тяжкого тілесного ушкодження, доведення до самогубства, спричинення матеріальної шкоди якщо

вони спричинені у зв'язку з порушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, регіональної чи національної належності чи ставлення до релігії.

Законодавець не визначає розміри матеріальної шкоди заподіяної внаслідок дій передбачених ст. 161 КК. У випадку умисного заподіяння матеріальної шкоди у великих розмірах додатково кваліфікувати за ч. 1 ст. 194 КК не потрібно, тому що це охоплюється поняттям тяжкі наслідки. Така позиція сформована на підставі того, що санкція ч. 3 ст. 161 КК порівняно з ч. 1 ст. 194 КК є більш суворою. У разі вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 161 КК, поєднаних зі знищенням майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом за відсутності мети вчинення терористичного акту, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей ч. 3 ст. 161 КК та ч. 2 ст. 194 КК. У випадку спричинення шкоди в особливо великих розмірах внаслідок дій, передбачених ч. 1 ст. 161 КК, необхідно кваліфікувати за сукупністю ч. 3 ст. 161 КК та ч. 2 ст. 194 КК враховуючи те, що санкція ст. 194 КК є більш суворою ніж санкція ч. 3 ст. 161 КК.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості кваліфікується за ч. 2 ст. 121 КК, виходячи з того, що санкція ст. 121 КК є більш суворою порівняно із санкцією ч. 3 ст. 161 КК. У випадку, якщо умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене з мотивів регіональної ворожнечі, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 і 121 КК. Умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості кваліфікується за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК. У випадку, якщо умисне вбивство, вчинене з мотивів регіональної ворожнечі, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 і 115 КК.

Висновки. На підставі викладеного можемо сформулювати висновки, які стосуються особливостей кваліфікації як основного складу так і кваліфікованих складів. Дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності поєднані із виправдуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії РФ проти України, глорифікацією її учасників, необхідно додатково кваліфікувати за ст. 436² КК. Для формальної визначеності розуміння розпалювання регіональної ворожнечі необхідне уточнення поняття регіону в законі. У випадку умисного заподіяння матеріальної шкоди у великих розмірах додатково кваліфікувати за ч. 1 ст. 194 КК не потрібно, тому що це охоплюється поняттям тяжкі наслідки. У разі вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 161 КК, поєднаних зі знищенням майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом за відсутності мети вчинення терористичного акту, такі

дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей ч. 3 ст. 161 КК та ч. 2 ст. 194 КК. Якщо умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене з мотивів регіональної ворожнечі, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 і 121 КК. Умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості кваліфікується за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК. У випадку, якщо умисне вбивство, вчинене з мотивів регіональної ворожнечі, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 161 і 115 КК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Російсько-українська церковна війна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A> (дата звернення: 03.04.2023 р.).
2. Служба безпеки України повідомила про підозру митрополиту УПЦ (МП) Павлу. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-povidomyla-pro-pidozru-mytropolitu-upts-mp-pavlu-video>(дата звернення: 03.04.2023 р.).
3. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси про призначення підготовчого судового засідання 15.06.2022 р. Справа № 522/7151/22. Проведення по справі № 1-кп/522/1833/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104783015>.
4. Управління Служби безпеки України у Львівській області 13.05.2022 р. URL: <https://www.facebook.com/ssu.lviv/posts/369188995250900>.
5. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, С.С. Чернявський та ін.; за ред. А.А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с. С. 164.
6. Шармар О.М. Аналіз законодавчих змін, прийнятих до ст. 161 КК України в умовах воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання), 20 квітня 2022 р. / упоряд.: Євген Письменський. – Нац. акад. внутр. справ, Львів. держ. ун-т внутр. справ, Дніпропет. держ. ун-т внутр. справ, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 51-52.
7. Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України: проєкт Закону України № 4664 від 28 січня 2021. URL: [w1.c1.rada.gov.ua /pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70936](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70936).
8. Вирок суду Калуського міськрайонного суд Івано-Франківської області.

- Справа № 345/2740/17. Провадження № 1-кп/345/31/2019 від 15.11.2019 р. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/85660743>.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ: ВД «Дакор», 2019. С. 515.
  10. Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області у справі № 576/2972/18 URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/93756714>.
  11. Вирок Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 08 липня 2014 р. у справі № 703/2685/14-к. URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/mova_vorozhnechi_platforma_prav_ludini.pdf.
  12. Шармар О.М. Проблемні питання тлумачення складу злочину порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, передбаченого ст. 161 КК України. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9497/1>.
  13. Ухвала Чортківського районного суду Тернопільської обл. від 23 березня 2022 р. у справі № 608/2366/19. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/103763106>.